

חינוך ליראת שמים

מיראת העונש ליראת הרוממות – למה הילדים בורחים מהמילים, ואיך מתקנים את זה

מאת: הרב יחיאל יעקובזון

תוכן העניינים

פרק א – אין בחירה אם להיות ירא, יש בחירה ממה לפחד

חוק טבע כמו חוקי הפיזיקה · גם באמונה אין לנו בחירה

פרק ב – שלוש בעיות בדור שלנו עם המילה "יראת שמים"

משחק המילים: מה עולה בראש כששומעים "יראת שמים" · המכתב הכן של הבת שלא ידעה מה זה · הבחור הרודף ומבחן המילים

פרק ג – לתפוס אותו כשהוא בסדר, לא רק כשהוא לא בסדר

"איזה יראת שמים יש לך" · ניסוי קליפורניה: כשהפחד הופך למסוכן · כשהפחד מהגיהנום סוגר את הדלת לתמיד

פרק ד – יראת עונש: מתי, איך, ולמה רק לעברות שלא יעברו

הסוס שוטף במרוצתו · סיפור: הבשר עם החמאה

פרק ה – מיראת עונש ליראת הרוממות

האב שרקד עם בנו ופחד להפיל אותו · משל החפץ חיים והמזוודות

פרק ו – דקדוק במצוות: לחנך לשלמות, לא לדיכוי

הדוקטור, הכיסאות המהגוני והסוכה · הילד שנטל ידיים "במקצועיות"

אין בחירה אם להיות ירא, יש בחירה ממה לפחד

בפרק זה: הרחבת עקרון הבחירה מהשיעור הקודם לתחום היראה: התינוק נולד עם יראה, ואין לו בחירה בכך – אבל יש לו בחירה ממה לפחד. פירוש רש"י על "והאלוקים עשה שיראו מלפניו" כחוק טבע. ולמה, לפי אותו עיקרון, גם באמונה אין לנו למעשה בחירה.

חוק טבע כמו חוקי הפיזיקה

הרמח"ל מביא, בתחילת מסילת ישרים ובמקומות נוספים, שהקדוש ברוך הוא ברא את האדם כרודף הנאה מטבעו – ואין לאדם בכלל בחירה בעצם היותו רודף הנאה. יש לו בחירה רק באיזו הנאה לרדוף: הנאה רוחנית, או הנאה גשמית. אם איננו מחנכים את ילדינו לטעום את טעמה של ההנאה הרוחנית, אנחנו למעשה, מבחינת ההשתדלות החינוכית, פועלים בכיוון ההפוך – כי אין "אמצע". אין לאדם בחירה אם להיות רודף הנאה, יש לו רק בחירה איזו הנאה לרדוף.

אותו עיקרון בדיוק חל על היראה. כותב בעל שערי אורה: "ידעתי כי כל אשר יעשה האלוקים הוא יהיה לעולם, עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע" (קהלת ג, יד) – וההמשך: "והאלוקים עשה שיראו מלפניו". איך מפרשים את הפסוק הזה? מיליארדי מדענים, לאורך אלפי שנים, לא הצליחו להזיז פסיק אחד מחוקי הטבע. הם יכולים לחקור, לגלות, להשתמש בחוקים – אבל לא לשנותם. וכאן שואל רש"י: אם כך, איך זה שיש כל כך הרבה בני אדם חסרי יראת שמים, בעוד שהפסוק אומר "והאלוקים עשה שיראו מלפניו" – משמע, זהו חוק טבע קבוע?

"ידעתי כי כל אשר יעשה האלוקים הוא יהיה לעולם, עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע, והאלוקים עשה שיראו מלפניו" (קהלת ג, יד). ופירש רש"י: "כמו שאותו הכלל – 'עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע' – הוא חוק טבע קבוע, כך גם 'והאלוקים עשה שיראו מלפניו' הוא חוק טבע קבוע. כל אדם נולד עם יראה, בדיוק כמו שהוא נולד רודף הנאה.

קהלת ג, יד, על פי פירוש רש"י

זאת אומרת: התינוק נולד לעולם עם פחד. אין לאדם בחירה אם להיות ירא או לא ירא. ומי שחלילה בורח מהיראה, לא מרוויח דבר – חוץ מאשליה. אין לו פחות פחדים בפועל; יש לו רק את השליה שאין לו. בזה אין לאדם בחירה. אבל יש לאדם בחירה: לקחת את היראה הזו ולהפוך אותה לפחד ריק – מ"מקרי הזמן", מכל מיני חששות שוליים ומדומים – או לקחת אותה למטרה של יראת הרוממות, שהיא לשם שמים.

גם באמונה אין לנו בחירה

אין דבר כזה "בחירה חופשית" ביהדות, במובן שרווח בשיח המודרני. אדם נולד לעולם עם תפקיד: להרבות כבוד שמים. וזאת הוא יעשה, בין ירצה ובין לא ירצה, "על פיו ועל חמתו" – יש לו רק בחירה **איך** לעשות זאת: בדרך הטובה והנפלאה, או בדרך האומללה. "כשהקדוש ברוך הוא נשפט את הרשעים והתגדלתי והתקדשתי לעיני הגויים" – כל רשע שנענש, גם הוא מרבה כבוד שמים באיזו דרך, גם אם דרך העונש.

אותו הכלל תקף גם באמונה עצמה: אין לאדם בחירה אם להאמין. הוא יכול להאמין בקדוש ברוך הוא – או, חלילה, "להאמין" באלילים מודרניים: בציונות, בקומוניזם, בסוציאליזם. כל אלו אמונות, בדיוק כמו אמונה בקדוש ברוך הוא. יש אנשים שקוראים לעצמם "אינטליגנטים" ו"אקדמאים" ומתגאים בביקורתיות ובסקפטיות שלהם – אך גם הם, למרבה האירוניה, מאמינים באמונות תפלות מוזרות. אין כוח בעולם שיכול לעקור מהאדם את יסוד האמונה שלו – השאלה היא רק לאן הוא מפנה אותו. הקורבנות ההיסטוריות של מסירות נפש למען אמונות שווא – ציונות, קומוניזם – ממחישות עד כמה עמוק כוח האמונה טבוע בנפש האדם. אין לנו בחירה בעצם קיומו של הכוח הזה. יש לנו בחירה רק לאן להוביל אותו.

שלוש בעיות בדור שלנו עם המילה "יראת שמים"

בפרק זה: אם באמת "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים", המילים האלה היו צריכות להיות החביבות ביותר על ילדינו. אבל המציאות הפוכה. שלושה מקרים שממחישים למה: משחק אסוציאציות שחשף מילים קשות, מכתב כן של בת שלא ידעה מה זה יראת שמים, ומבחן מילים עם בחור שרדף אחרי שידוך.

משחק המילים: מה עולה בראש כששומעים "יראת שמים"

אם הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, לכאורה עיקר החינוך שלנו צריך היה להיות סביב נושא היראה – והוא צריך היה להיות הנושא הכי אהוב והכי חביב על ליבם של הבנים והבנות. המציאות, לצערנו, הפוכה לגמרי: כשמדברים עם בנים ובנות טובים בשיחות גלויות, או קוראים את מה שהם כותבים במכתבים, המילים "יראת שמים" אינן אהובות. זה כואב לראות, ונובע מסילופים רבים אצלנו, גם בצורה החיצונית וגם בפנימית.

מבחן האסוציאציה של 32 הבנות

כשרוצים לדעת מה ההגדרה הפנימית שכלב אדם לגבי נושא מסוים, אין טעם לשאול אותו ישירות "מה זה בעיניך יראת שמים" – התשובה תהיה תיאורטית ומנוסחת. הפטנט הטוב יותר הוא לבדוק את **האסוציאציה**: איזו מילה קופצת מיד בראש. משחקים את זה עם ילדים: "תגיד לי מהר, איזו מילה זה מזכיר לך". אומרים "נגר" – עונים "שולחן". אומרים "מכונית" – עונים "וולוו". אבל כשזורקים מילה כמו "מבחנים", התשובה שקפצה הייתה "עונש" – ומיד, בלי מאמץ, יודעים איך הילד באמת חווה את הנושא.

באחת ההרצאות בפני בנות בית יעקב, ביקש הרב לבדוק את זה בקבוצה: אחת הבנות ערכה "חידון" דומה בין חברותיה, שכולן היו אמורות להיות עוסקות באותה שנה בדיוק בנושא של יראת שמים. המילים שקיבל בחזרה, כתובות בכתב ידן, מכיתה של שלושים ושתיים בנות, היו: **צביעות, ייסורים, דיכאון, יאוש, גיהנום**. מילה אחת בלבד הייתה "צדקות". זה החינוך שאנחנו נותנים, ה' ירחם.

"אני לא יודעת מה זה יראת שמים"

באירוע נפרד, מורה בעלת אישיות חשובה ומוערכת התווכחה עם הרב וטענה שהוא טועה. כדי להוכיח את דבריה, סיפרה על תלמידה שלה, שלדבריה "מכונסת ביראת שמים שלה" – ילדה שהגיעה מבית ללא שום רקע רוחני, וקנתה את יראת השמים כולה מהמסגרת בלבד. הרב ביקש ממנה לכתוב מכתב כן, אנונימי, לתיבת ארגון שהילדים סמכו עליו שאינו "מלשין".

הבת כתבה: "אני לא יודעת מה זה יראת שמים." זו הייתה, כדברי הרב, הפעם הראשונה שנתקל בחידוש הזה בצורה כתובה כל כך מפורשת. וזה אצל ילדה שהמורה שלה עצמה חשבה עליה כדוגמה החיובית ביותר לחינוך ליראת שמים.

הבחור הרודף ומבחן המילים

"בטח יש בכך מטען עמוק"

סיפור נוסף, על בחור ישיבה מוצלח מבחינה חיצונית – מתפלל טוב, לומד טוב, אין בעיות משמעת – שהתחיל לרדוף אחרי בחורה מסוימת לשם שידוך, למרות סירוב חוזר ונשנה. "זה פיקוח נפש", טען. "אני רודף אחריו מהרצאה להרצאה, עד שיהיה לך יותר קל להיפגש מאשר להיפטר ממני." בשיחה איתו, כשלחצו אותו, סיפר: "יש לי רק בעיה אחת. אין בי טיפת יראת שמים." הרב, בתגובה, ניגש מכיוון בלתי צפוי: "תראה, אני קורא בקווי היד, ואני רואה משהו על האופי שלך. אני יכול לגלות לך?" הבחור הביט בו במבט של ציפייה. "גיליתי עליך שאין בכך שבב של יראת שמים." "מה אכפת לי", ענה הבחור בקלילות מבוימת. "אם זה לא מפריע לך", השיב הרב, "אז למה אתה לא ישן בלילה מזה, ולמה אתה רודף אחריה? סימן שיש בכך מטען עמוק מאוד של יראת שמים." הבחור הרהר, ואז שאל: "תגיד לי, מה זה בעצם יראת שמים?" והרב ענה: "אתה קודם אמרת 'שבב' ועכשיו אני רואה שאתה לא בכלל יודע מה זה, ואתה יודע שאין לך את זה." שני הסיפורים מראים בעיה שהיא, לכאורה, שולית וטכנית – עניין של מילים – אבל היא מספיקה כדי לעצור את ההתקדמות הרוחנית של בחור שלם. כל הזמן שעוסקים ב"יראת שמים" כמושג – בחורים מתרחקים ממנה יותר ויותר, כי הם קלטו מגיל רך: כשמדברים על "יראת שמים" אצלכם, זה רק אומר: אתה לא בסדר.

לתפוס אותו כשהוא בסדר, לא רק כשהוא לא בסדר

בפרק זה: ההרגל השורשי שיוצר את ההתניה השלילית – "יראת שמים" נאמרת רק כביקורת; ניסוי שנערך בכמה אזורים בעולם על קמפיינים לבטיחות בדרכים, שהוכיח כי פחד מוגזם מדי מייצר את ההפך ממה שרצו; והתוצאות הטרגיות אצל בנים ובנות שגדלו על תיאורי גיהנום קיצוניים.

"איזה יראת שמים יש לך"

אנחנו דיברנו כבר על מושג ה"התניה השלילית". אנחנו מכניסים לליבם של הילדים, מגיל רך, שכששומעים את המילים "יראת שמים" – מיד יודעים שמהו לא בסדר. מי זוכר את עצמו רואה את בנו נותן צדקה, ואומר לו: "איזה תענוג, איזו יראת שמים יש לך"? לרוב, המילים "יראת שמים אצלך" נאמרות רק כביקורת: "איפה יראת השמים שלך?!" זו קריאת גינוי, לא שבח. כדי לתקן זאת, צריך להתחיל להזכיר לילדים את הנושא הזה דווקא כשהם בסדר – ולא רק כשהם לא בסדר, כפי שנהוג היום ברוב הבתים.

ניסוי קליפורניה: כשהפחד הופך למסוכן

עד נקודה מסוימת, הגברת הפחד אכן מגבירה את הזהירות. אבל יש נקודת שבירה, שאיש אינו יודע מראש מתי היא תגיע אצל כל אדם – ומעברה, ככל שמגבירים את הפחד, מקטינים את הזהירות בפועל.

חוקרים ניסו פעם, בכמה מקומות בעולם – ביניהם קליפורניה, ואף מקום נוסף בקנדה – מבצע "סופי" לחיסול תאונות דרכים: שטיפת מוח שיטתית ואגרסיבית נגד תאונות דרכים. הציבו שלטים בכבישים: "כאן נהרגו שלושה, בגלל חוסר זהירות". השאירו את המכונות המרוסקות בשולי הכביש, עם תיאורים מזעזעים. שידרו סרטים עם תמונות אסון ופציעה, ומילאו את העיתונים בתיאורים קשים. התוצאה: אחוז התאונות באותם מקומות **גדל** ב-30% עד 36%. ההלם היה כה גדול שברוב המקומות חזרו מיד מהמדיניות הזאת.

ההיגיון של החוק הזה, שחל גם בחינוך: כשילד יורד מהכביש וזוכר להסתכל ימינה ושמאלה, המוח שלו כאילו אומר "זהירות, מסוכן" – וזה מה שעוצר אותו. אבל אם התיאורים כל כך מפחידים שהוא לא מסוגל לעמוד בהם, והפחד משתק אותו לגמרי, הוא מתחיל למחוק אותם לגמרי מהראש. אם הוא יגיד לעצמו את המילה "זהירות", זה מעלה אצלו אסוציאציות של תיאורי אימה שמעל ליכולת הסבולת שלו – אז הוא "מוחק" את הכל, לא רוצה לשמוע, ונהיה דווקא פזיז וקופץ לכביש בכוח, רק כדי לא לחשוב על זה.

כשהפחד מהגיהנום סוגר את הדלת לתמיד

אותו כלל בדיוק חל, לצערנו, בנושא יראת שמים. יש בנים ובנות ממש יקרים, מן המצוינים בציבור, שגדלו בבתים שביקשו לחנך אותם ליראת שמים מתוך כוונה טובה, אך תיארו לפניהם תיאורים מפורטים ומחרידים של הגיהנום, על כל פרט ופרט, עד שהפכו אותם לרחוקים כל כך מיראת שמים, שקשה להאמין שאי-פעם היה לסבא-רבא שלהם קשר לעבודת השם. אלה המקרים הקיצוניים ביותר שאיתם נכשלנו לחלוטין – ועד היום, לצערנו, לא תמיד זכינו לקרב אותם בחזרה. הדחייה הנפשית עמוקה כל כך, שרק בן אדם מאיתנו לא מסוגל לחיות באמת עם אימה כזאת בכל רגע. אנחנו, המבוגרים, כל כך מתוחכמים שאנחנו יודעים "לשקר" לעצמנו ולזכור את זה רק כשנוח – ואת הצורות המתוחכמות האלה הילדים עוד לא מכירים. או שהם בורחים מזה לגמרי, או שהם חיים את זה בכל עוצמתו – ושתי האפשרויות הרסניות.

יראת עונש: מתי, איך, ולמה רק לעברות שלא יעברו

בפרק זה: תפקידה האמיתי, המצומצם, של יראת העונש: לעצור את ההתפרצות האוטומטית הראשונה של היצר, לא ללוות את חיי היום-יום. ולמה יעילות היראה הזו תלויה בכך שהיא תידון רק ביחס לעברות שאין שום סיכוי שהילד יעבור עליהן. סיפור מלמד על שיעור אלתור לילדי חדר.

הסוס שוטף במרוצתו

המשל הידוע: כשאדם נמצא "תחת שלטון הסוס השוטף במרוצתו" – כלומר, כשהיצר, הכעס, או התאוה כבר פרצו החוצה במלוא עוצמתם – שום מטען מוסרי או רוחני לא עוצר אותו יותר. מה כן עוצר אדם? יש שני שלבים: בשלב הראשון, ברגע שבו הכעס רק מתחיל לגעות, האדם עוד יכול לעצור אותו – יש לו רגע של החלטה, לשתוק או לפרוץ. אם יש לו "מעצור" בין ההתפרצות הטבעית של הכעס לבין ההחלטה להוציא אותו אל הפועל, אז ככל שיש לו יותר מטענים של חינוך, מוסר ויראת שמים, כך גדל הסיכוי שהוא יבלום את עצמו באותו רגע קריטי.

המסקנה החשובה: יראת העונש נחוצה בעיקר בשביל אותו רגע ראשון, אוטומטי, של פסק הזמן. ואת יראת העונש הזאת אפשר לפתח אצל ילד רק ביחס לעברות שאין שום סיכוי, מבחינה טכנית, שהוא יעבור עליהן. אם מדברים איתו על עברה שהוא **כבר** עבר עליה – בעצם מאיימים עליו אישית, והנטייה הטבעית שלו תהיה לדחוק את זה החוצה. אבל אם מדברים על עברה שאין סיכוי שהוא עבר עליה, זה לא מאיים עליו אישית, והוא יכול לקבל את זה בפתיחות – וברגע האמת, כשמגיעה ההתפרצות, זה כן יעזור, כי החוש שלו קולט שהוא עומד לעשות משהו מחוץ למסגרת הרגילה שלו.

הזדמנות שלא הייתה מתוכננת

מלמד אחד הגיע נרעש: התורן שהוטל עליו להשגיח על הכיתה בהפסקה הלך לשתות, והשאיר את הילדים לבד. באותו רגע הגיעה משאית שפרקה סחורה בחדר – והנהג, שהיה לו "יצר של מרצה" בלי קהל שומעים, ניצל את ההזדמנות. פנה לילדים הקטנים: "אכלתם פעם בשר עם חמאה? אני אכלתי היום, וזה היה טעים, ואתם לא יודעים מה אתם מפסידים." הילדים, כמובן, סיפרו זאת אחר כך למלמד, שהיה המום. "איך אתקן את זה?" שאל.

הרב הציע: "זו בדיוק ההזדמנות המושלמת לדבר על יראת עונש – בגלל שאין כאן שום סיכוי טכני שהילד שלך יכשל בזה. אין אצלכם בכלל אפשרות שיאכלו בשר עם חמאה." המלמד נכנס לכיתה בהתרגשות מבוימת: "אני לא מאמין! אתם יודעים מה זה גיהנום? מסכן, הוא בטח אמר את זה בצחוק." הוא סיפר קטע תהלים, "שהקדוש ברוך הוא ירחם עליו, המסכן." הילדים, שהזדהו רגשית עם הרשע ה"רחוק", ולא עם עצמם, קלטו את המסר בלי שהוא איים עליהם באופן אישי. אילו דיבר איתם על עברה שהם עצמם היו יכולים לעבור עליה, הם היו נלחצים ומתגוננים – ולא שומעים באמת.

מיראת עונש ליראת הרוממות

בפרק זה: יראת העונש היא רק שלב ביניים. היעד האמיתי הוא יראת הרוממות – פחד לא מעונש, אלא מלקלקל דבר יקר ונפלא. סיפור מרגש על אב שחיכה שש-עשרה שנה לבנו הבכור, ומשל החפץ חיים על המזוודות.

האב שרקד עם בנו ופחד להפיל אותו

שש-עשרה שנה, ורגע אחד של ריקוד

בספר מוסר מסופר על מנהג נוגע ללב שהיה בעיירה מסוימת בליטא: בהקפה האחרונה של שמחת תורה היו האבות נושאים על כתפיהם דווקא את הילדים שהתחילו באותה שנה ללמוד אלף-בית, וכל הקהילה עמדה סביב ומחאה כפיים. בקהילה חי יהודי, שאהב ילדים אהבת נפש, אך לא זכה בילדים משלו במשך שש-עשרה שנה. הוא ואשתו טיפלו בכל ילדי הקהילה כאילו היו שלהם – עד שסוף-סוף, אחרי שש-עשרה שנה, נולד להם בן.

כשהגיע תורו של הבן ללמוד אלף-בית והגיעה שמחת תורה, קרה דבר שלא תוכנן: כל שאר האבות פינו מקום מעצמם, ונשאר רק אותו יהודי, רוקד לבדו במעגל, עם בנו על כתפיו. הקהילה כולה עמדה ובכתה למראה. וכפי שמתאר הכותב: השמחה של אותו אב הייתה עצומה, יצאה ממש מהעצמות, אך יחד עם זאת – בגלל שזה בנו יחידו לאחר שש-עשרה שנות ציפייה – הוא פחד פחד נורא שמא ייפול הילד. הוא תפס אותו ואחז בו בכל כוחו, כאילו מנסה להגן עליו בכל גופו.

זוהי יראת הרוממות: לתפוס פתאום שיש דבר כה נפלא, שאתה עצמך, קטנצ'יק, "גרגר אבק" בעולם ובעולמו של הקדוש ברוך הוא, פתאום זוכה בו – והקדוש ברוך הוא, כביכול, "נושא" אותך, "מוליך" אותך על כתפיו. הפחד הזה איננו פחד מעונש; הוא פחד לקלקל את הדבר הנפלא ביותר שנפל בחלקך.

"הייתי מת, לא הייתי כבר יכול לדבר"

משל נוסף, בשם החפץ חיים: תאר לעצמך שאתה הולך ברחוב עם שתי מזוודות כבדות. פתאום ניגש אליך יהודי מכובד ואומר: "אני רוצה לעזור לך, ומתחיל לקחת ממך את המזוודה. זה נוח, אבל גם לא נעים – מי אתה שיהודי חשוב יעזור לך? עכשיו, דמיין: היית מניח רגע מזוודה אחת לנוח, ופתאום ניגש הבעל שם טוב עצמו, ולוקח אותה בעצמו. היית מתעלף במקום. הקדוש ברוך הוא לוקח כל אחד מאיתנו, מוליך אותנו, נושא אותנו – זה לא צריך להפחיד, אבל צריך למלא ביראה מסוג אחר: יראת רוממות. פחד מזה שאתה כל כך חשוב לפני הקדוש ברוך הוא, שאתה מפחד לקלקל את הדבר המדהים הזה.

מיראת עונש ליראת רוממות אין מעבה אוטומטי – אבל אם עושים את יראת העונש נכון, בגבולות שהוגדרו, אפשר להפוך אותה בהדרגה ליראת רוממות. ברגע שמבינים ש"חסד השם עשה איתי שאין לי סיכוי גדול ליפול בזה", אותה הכרת טובה עצמה, במקום להישאר יראת עונש, הופכת ליראה עמוקה יותר, יראת התקרבות.

דקדוק במצוות: לחנך לשלמות, לא לדיכוי

בפרק זה: בעיה שלישית, פחות מוכרת: היחס של ילדים לחומרות ולדקדוקי מצוות. סיפור מצחיק ומטלטל על שכן שהתנגד לחומרת סוכה משום "הרמוניה", בעוד שהוא עצמו טרח שלושה ימים למען כיסאות מהגוני. ולעומתו – סיפור על ילד שגילה בנטילת ידיים את אותה שלמות שחברו מצא בציור.

הדוקטור, הכיסאות המהגוני והסוכה

"למה אתם ממררים את החיים?"

שכן, דוקטור לשעבר-חרדי, ראה את הרב ותלמידיו בונים סוכה עם חומרה מסוימת ("סוכת חזון איש") שדורשת קרשים מיוחדים בקירות. הוא קפץ ממקומו כנשוך נחש: "אני לא יכול לסבול את זה! למה אתם מחפשים בעיות מתחת לאדמה? למה אתם ממררים את החיים? חומרות וחומרות ודקדקנות – למה לא לתת לחיים לזרום בהרמוניה, בשטף, בשלווה?" הרב, שהבין שהוויכוח הזה ילקח לאיטו, שאל אותו בעדינות: "ואתה עצמך, איך אתה חי?"

כמה שבועות קודם לכן ביקר הרב בביתו של אותו דוקטור, שהראה לו בגאווה את הסלון החדש שלו – והקדיש לו שלושה ימים שלמים בגוש דן, ישן אצל אחותו, ביטל שתי הרצאות, וכיתת רגליו, הכל כדי למצוא את הכיסאות המושלמים לסלון. עמד ליד דלתות אלון, פתח אותן בחיוך של אושר, והצביע: "אתה מבחין איך המרקם של המהגוני משתלב בפורניר של השולחן?" הרב, שנזכר בפרט הזה, אמר לו: "אתה טוען שאני ממרר את החיים בחומרות של נוי סוכה. אבל אתה, בשביל כיסאות מהגוני, השקעת שלושה ימים, ביטלת עבודה, וכל זה בשביל שהמרקם ישתלב בפורניר. באמת, מי מבין השניים חי בדקדקנות?" הדוקטור נאלם לרגע, ואז אמר: "בעולם הזה, אין באמת הבדל ביני לבינך. אתה מחפש שלמות בפרטי הפרטים של האתרוג שלך – אני מחפש שלמות בפרטי הפרטים של הכיסאות שלי. שנינו בני אדם, ולכל אחד יש תחום שבו הוא מבקש שלמות. רק אל תבוא אליי בטענות."

זוהי הנקודה המרכזית לחינוך לדקדוק במצוות: הקדוש ברוך הוא ברא בכל אדם את התכונה של אהבת השלמות עד פרטי הפרטים – זה נובע מהחלק הרוחני שבאדם. השאלה איננה איך לעקור את התכונה הזאת, אלא איך להפנות אותה לאפיק הנכון: לעבודת השם, ולא לפרטי סלון או צבע מכונת.

הצייר שלא הצליח לצייר, והילד שלא הצליח להפסיק לחייך

ביקור בפנימייה חינוכית, לבדיקת אווירה כללית: הרב הבחין בילד קטן, ליד ברז הנטילה, שנטל ידיים "כמו תלמיד חכם מקצועי" – בודק שהכלי שלם, מעביר את הספל מיד ליד בתנועה מדויקת, מרים ידיים כראוי – ומחייך מאוזן לאוזן. "אתה מקצועי", אמר לו הרב בהתפעלות. הילדים סביב חייכו, כי זו הייתה מחמאה בשפתם.

כשהמדריך שאל מה כוונת הרב במילה "מקצועי", הרב הסביר בעזרת סיפור מקביל: לחבר שלו, צייר מפורסם שחזר בתשובה, יש סטודיו שבו הוא מצייר לשם תחביב בלבד. פעם הוזמן לראות אותו מצייר – וגילה תהליך ארוך ומייגע: בחירת מכחול מתוך שישים-שבעים אפשריים, "תספורת" למכחול במספריים, ערבוב צבעים מדוקדק – והכל, לתדהמתו, מלווה בחיוך רגוע ומאושר. "הוא לא נורמלי", אמר לו חברו הצייר בהתלהבות. "הוא מוצא הנאה עצומה בכל שלב, גם בהכנות."

"בדיוק כמו הילד הזה", סיכם הרב למדריך. "כשילד נטל ידיים 'מקצועי', עם כל ההכנות, ומחייך על התוצאה – זו בדיוק אותה תופעה נפשית שיש אצל אמן שמוצא הנאה עצומה בפרטים. הבחירה שלנו היא רק לאן להפנות את זה." שלושה חודשים לאחר מכן דיווח המדריך: "מאז אותה שיחה, יש לנו קבוצה של כשמונה-עשרה חברה שנטלים ידיים בשלמות, כי הם למדו שאם יש להם צורך להיות יצירתיים ומדויקים – זה בעצמו צורך רוחני, שאפשר וצריך להשתמש בו לעבודת השם, ולא לדכא אותו."

אם פתחנו את הפרק בשאלה "מה חסר בחינוך שלנו כדי שהילדים יקלטו נכון את הדקדוק במצוות" – התשובה היא לא לוותר על החומרה או הדקדוק, אלא ללמד את הילד שהצורך שלו בשלמות הוא בעצמו כוח רוחני יקר, שראוי להשתמש בו לעבודת השם ולא להילחם בו.

מקורות ומראי מקומות

1. קהלת ג, יד – "והאלוקים עשה שיראו מלפניו", על פי פירוש רש"י.
2. רמח"ל, מסילת ישרים, בעניין טבע האדם כרודף הנאה.
3. ניסוי קמפיינים לבטיחות בדרכים (ארה"ב וקנדה) – מובא כהמחשה מדעית לעיקרון "נקודת השבירה" בהגברת פחד.

4. סיפור האב ובנו בהקפות שמחת תורה – מובא בספרי מוסר כדוגמה ליראת הרוממות.

5. משל המזוודות – מובא בשם החפץ חיים זצ"ל.

6. הסיפורים האישיים בספר זה מובאים מפי הרב יחיאל יעקובזון, מתוך סדרת השיעורים "חינוך ילדים".

נכתב ונערך על ידי:

הרב יהודה טאוב

קרית אתא

ליצירת קשר: 0527139520 📞

שיעורים נוספים של הרב 🎧

ניתן לשמוע עוד שיעורים נפלאים:

קול הלשון - קול תודה: 03-6171190 📻

באתר: www.kol-toda.co.il (https://www.kol-toda.co.il/) 🌐